

САНГА ОЛОХ

Чурапчы
улуунун хаһыата

№ 28 (8776)
ОПТУОРУННЬУК
2002 сыл
Кулун тутар
12 күнэ

ХАҤЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТЭН ТАХСАР

Семинарская чаас

Ааспыт нэдиэлэҕэ улуус дьаһалтатын актовай дьыргын салаатыгар тьа хаһаайыстыбатын управлениетин дьыа кэргэн экономикаҕар кылаабынай специалиһа М.Нь.МАКАРОВА салаан ытыгытынан нэһиликтэр баһылыктарын тьа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччыларга семинар буолан ааста.

Мустубуоча кэпсэтэр тема албаһын иһин, былааннаммыт ара боллуруостар керулуулук. Ол курдук, бастатан, пенсионнай реформа, пенсияҕа уларытылар тустарынан улустарга пенсионнай управление начальнигын солбуйааччы Н.И.ГОБОРОВА кэпсэтэ, ыйытыларга хоруйдаата.

Турк-хаһык иннинэ, семи-

Тьа Хаһаайыстыбатын УПРАВЛЕНИЕТЫГАР

Итинэн түмүкэ, 2000 сыл производственной тутууларын киллөрөн туран, олгон бэттэх тутуулар документацияларын онгорорго, чемахтүүргэ быһаары ылыллына, ону тэҥэ быһылгы сылга тутуулар объектар былааннарын киллэрэргэ этилинэ. Бу тьа хаһаайыстыбатын управлениетигар түмүлөр.

Улууска нэһиликтэринэн дьыа кэргэн социальнай паспорто онгоһулар буолбута хаһыс да сыла. Маныаха аны СР Правительствоттан санга республикатаагы паспорт макета ытыллыбыта иһитинэрилинэ. Ол уонна кредити төлөөһүн, фермерскэй хаһаайыстыбалар дааннайдарын отчуоттааһын тустарынан М.Нь.Макарова байэтэ кэпсэтэ.

Истэн олордохко, баһылыгы солбуйааччылар үлэлэрэ быһаарсар боллуруостара итиник биэргэн-биир элбээн иһик курдук. Оттон кинилэр байэлэрэ эмиз тусла үлэлээх дьон-землеустроителлэр. Олгон даҕаны буолуора, нэһиликтэр баһылыктарын тьа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччы быһыытынан хамнастарыгар эбин тьа хаһаайыстыбатын министерствота төлүктэргэ соннук тылга эрэ баарын тоһоорлоон туран ыйыталастылар, туруоруустулар даҕаны. Билингитэ землеустроитель быһыытынан эрэ хамнастара аарылар. Итинэн тустаах үлэлэригэн алынга аралдьыйалар, эбин ноһурууска сүгүлэргэ боллуруоска туруох чинчийааммит. Ону бу керсүүгүз умнубекка санаттылар.

С.СЕМЕНОВА.

Хаартыскаларга: семинар кыттылааччылара.

нар кыттылааччыларын тьа хаһаайыстыбатын үлөһиттэригэр пенсионнарын докумуонун табаттык онгоруу, аныгы иһа-риэтирэттэ. Холубур, сөхкөстөр эстэннэр, онно үлэли сьддьан тохтообуттарга, эбэтэр эмиз сорок ликвидацияга бар-быт тарылталар, эбэтэр шьтаттар сарбыллыбыт тарылталар үлөһиттэригэр пенсионнай стажтара хайдах аабылларый, ол докумуоннары хайдах быһылаах онгордохко дьон иһ-тэригин көмүскүүхкэ сьбуй дьон, о.д. а. муһаах боллуруостар элбөхтөр. Үлөһит пенсияга тахсытылар тустаах тарылтэтэ пенсионнай фондаҕа төлөбүрү онгорбута сьрүн ирдэнэр доку-муонунан буолар дьонно.

Иһаһинэн, производственной тутуулар ытыгыта ирдэ-нилэр докумуоннар тустары-нан улуус архитектора П.М.ПА-БЫЩЕВ иһитинэрдэ. Кырдык, баһынай хаһаайыстыбаларынан улүмэн элбэх араас суол тутуулар ытылынылар. Олор-го, биллэн турар, ороскуот сме-

тата, тутуу былаан-эһин дьон онгоһуллубат, биир оннук ханна да оттаммат. Ол курдук, Болууга "Адаам" фермерскэй хаһаайыстыба саймык, гараж тутуубута ханна да кердөрүлүбөт. Атыттар даҕаны сьылгы, сьибиннэ базатын тут-таллар, уу турбаларын киллэ-риллэр уо.д.а. тутуулардаахтар.

— Саймыкы ким тэлбит туттар. Оттон ирдэнэрин быһылынан, хайаан да ону ту-тарга сайабылыанна уонна ме-ны нэһилик баһылыга бигэр-гэппит докумуон баар буолу-охтаахтар, титник онно быһыл-лан бэрлиинэктэх, олорор саймык дьыа нэно ыйыллыа-таах, — дьин Петр Михайлович улууска баар уопсай ба-лаһаанчыны хоһобуддаата.

Иһини салгыр курдук, хаһык тутууларга туюк докумуон-нар ирдэнэлэригэр сьиһилии тохтуур. Холонго, титникка, сьибиннэ турар тутуугулар тьеһе төбө эирирэ, саймык дьыа ээ иһинэ сьылгыһыттар олорор дьыаларыгэр уонна тье-лидэҕа нэно (кв.метр), гаража

төһө техника киллэрэ, уу турба-ларын тардыыга иһик көрүг: уһуна, хас ылы хабара ыйыл-лаллар. Сылгы базата дьэ-нэҕэ хааччаһын ээ мурдудам-макка, үлөһит олорор дьыалээх буолуохтаах. Баһуелэҕ аты-наагы хааччагы ыйан баран, "сылгы базата" дьир ылыны-лыбэт. Ити курдук бүтүн алааһы "саймык" дьир эмиз табыллы-бат. Ытыллар тутууларга эко-логичеэскай, санитарнай ирдэ-биллэр тутуһулуохтаахтар. Куус еттүнэ курбуһуон тутуу-ларга тустаах тарылталар на-дэрдарга, араас суол инспекци-яларга баалыра санаттылына.

Иһикс еттүнэ, производ-ственной тутуулары ытарга болбомто ууруулар буолбута этилинэ. Тьа хаһаайыстыба-тын министерствотын иһинон маныаха тусла структура (отдел эбэтэр управленио) тарыллэри-нон, мөннүк тутуулар бэрээдэ-кэни, отчуокка кердөрүлүр буолуктарын наада. Ончолу-гар үл-харчы көрүлүрүгэр, ону ту-руорсарга даҕаны көмөлөөх эрэ буолуоса.

РЕГИСТРАЦИЯЛАНЫЛАР

Государственной былаас олохтоох бэрэстэбиитэллээх орган-нарыгар уонна олохтоох дьаһалталарга быһбардары ытыгы туһунан Сокуонига олсурун, Чурапчытаагы 33 №-дээх быһбар комиссията бэйэтин кулун тутар ый 11 күнүдэҕи муһаабынан Чу-рапчы улуунун дьаһалтатын баһылыгар кандачатынан регистра-циялаата.

1. АММОСОВ Иннокентий Николаевичи — 1949 с. төрүүх, урдук үөрэхтээх, Төлөй нэһилиэгин баһылыга, "Чурапчы-строй" ХЭТ, Маарыкчааннаагы потребобщество коллективтарын быһбардааччыларынан туруоруллубут уонна Төлөй, Хайахсыт, Ча-мир, Сьланг орто оскуолатын, Хайахсыт, Мындаҕаайы үһүяан-нарын, "Чурапчы" МТС МУП, "Мелинатор" ГУП, "Дорстрой" ХЭО, Хадаар, Хоттоҕо кырдаастарын, Улахан Күөл, Малдыахси бы-бардааччыларынан өйөмүт.

2. НОГОВИЦЫН Андрей Тимофеевичи — 1961 с. төрүүх, урдук үөрэхтээх, "Чурапчы" ТХПК директора, Одьулуун нэһили-гын, "Чурапчы" кооператив быһбардааччыларынан туруоруллубут уонна Хайахсыт, Хаһыах быһбардааччыларын бөлөхтөрүнэн, Му-гудай орто оскуолатын, Балыһатын, үһүяанын, "Чурапчы" коопе-ратив баһынай хаһаайыстыбаларын быһбардааччыларынан өйөмүт.

3. САРГЫДАЕВ Анатолий Романовичи — 1952 с. төрүүх, урдук үөрэхтээх, Саха Республикатын Президенин уонна Прови-тельствотын Администрацията кадрга уонна государственной су-луустааҕа управлениетин отделын салаааччыга, Хадаар орто оску-латын, улуустаагы дьыа-уот, коммунальной хаһаайыстыба управ-лениетин быһбардааччыларынан туруоруллубут уонна Чурапчы орто оскуолатын, Диринг агро-оскуолатын, Хатылы, Хайахсыт үһүяаннарын, Хатылы участковой баһыһатын, Чурапчытаагы малы таҕастыр комбинат, улуус предпринимателлэрин хол-боһугун, Алабар, Хатылы нэһиликтэрин быһбардааччыларынан өйөмүт.

Чурапчытаагы 33 №-дээх быһбар комиссията.

С.А.Новгородова төрөөбүтэ 110 сылын туолуутугар

ИЙЭ ТЫЛ НЭДИЭЛЭТЭ БИҤИГИ ОСКУОЛАБЫТЫГАР

Саха бастагы лингвист-уче-найа С.А.Новгородова төрөөбүт сиригэр Болтоҕоҕо үбүлүүһүнэ дьаһаллар тэ-рээһиннээхтик ытылынылар. Биир сонун дьаһалынан нэһилик, оскуола библиотека-лара "Төрөөбүт сорурум - са-хаҕа саргыны салайдарбын" ди-эн үөрэһэччилэргэ аналаах ийэ тыл нэдиэлэтэ буолар. Алын сүһүөх кылаастарга "Биир дойдутаахпыт лингвист-уче-най С.А.Новгородова" дьин босиоада, "Ат тыл соннуулар" ыты-лынылар. Дьаһалга II кылаас үөрэһэччилэрэ, кылаас са-лайааччыга М.Е.Картузова көхтөөх кыттыны ыппылар. Орто сүһүөх кылаастарга "Биир дойдутаахпыт, сахартан бас-такы тыл үөрэхтээҕэ С.А.Нов-городова" дьин үчөнай олобун сырдатар лекция, тылдьыт-тарынан үлэ ытылына. Оттон VII - VIII кылаастар С.А.Новгородова олобун, үлэтин кытта сьиһилии билистилэр, алфавитнай ката-логунан тутанарга үөрэнилэр. Урдук кылаас оҕолоругар Се-мен Андреевич оҕолор, айар үлэтигэр аналаах библиогра-фия күнэ ытылына. Үөрэһэ-эһнэлэр кимиз быһастаатын

ырыттылар, С.А.Новгородова аналаах литература библиог-рафиятын кытта билистилэр. Оҕолор каталогу, картотеканы, библиографическай ыйынык-тары туһанан биир дойдутаах-тарын туһунан литератураны буларга, сөптөөхтүк толорорго үөрэнилэр, реферат суруйарга сүбэ ыппылар.

Нэдиэлэ тэрээһиннээхтик барыһыгар директору үөрөх чааһыгар солбуйааччы А.В.Нов-городова, оскуола библиотека-ра Ж.П.Монастырева көмө-лөстүлэр. Олохтоох библиоте-калар С.А.Новгородова аналаа-х үлэлэрин "Өркөн ай" интел-лектуальнай кулуупка кер-сүбүһүнэн түмүктөөхтэрэ. Онно оҕолор драм-курулук са-лайааччыга М.И.Монастырева туруоруутугар С.А.Новгородова хоһоонноруттан, суруктарыттан, хомуйбут фольклоруттан пред-ставлениени көрөөччүлөр дьүлүлэригэр таһаарыахтара, туурт хамааҥа "Ерей-рин" оонньууга күөн көрсүөхтэрэ.

Т.П.ЕФРЕМОВА,
библиотекарь,
Болтоҕо.

"В библиотеку Чурапчинского района. Дар в честь юбилея — 60-летия образования Чурапчинского района, 45-летия Великой Победы над гитлеровскими фашистами с пожеланиями возрождения земледельческой славы чурапчинцев — всех тружеников района. Автор. 22 июня 1990 г."

Маннык истинг сурутаан кэриэтин этэн балхтээбит эбит Г.П.Башарин "История земледелия в Якутии. (XVII в. - 1917 г.)" диэн икки томнаах үлэтин. Сүлхөн нэлээн-кээг сирдээрин, киһи ааһан сиптээт балысхан баайдааһын иһин Саха сирин "Сибирь Сибиря" диэн ааттыллар. Кырдыга да, бийиги дойдубут Сир планетатыгар мэлдьи киһи олорор сириттэн хайаларыттан даһаны харгыс айылбалаахтара буолар. Республикабыт сирин 40%-на мэлдьи тоҥ аранта зонатыгар сытар. Өймөкөөнтөгө тымныы 71 кыраадыска тийэрин аахтааха, кыһынҥы мунуугуур тымныы уонна сайынҥы уоттаах куйаас араастаһыта 100 кыраадыс. Сир баайын туһунан эттэххэ, республикабыт бэйэтэ "Менделеев периодической таблицатын" айылбаттан бэриллибит модела буолар, билингҥи наука ааттыар баайа барыта баар.

Саха сирэ Россия государствотын састаабыгар киириэтигэр географическай арайыктылар сүрүн аартыктарынан буолбута. Биэр өттүтэн-сыылка, хаатырга дойдута, ол эрэри иккис өттүтэн үөрөх, наука, культура сайдыылары састаабыгар. Сирин оҥоруу культурата төрт дьарыктыларгар эбии: саҥа саҥахтары арай-быта. 1652 сыллаахха Амма өрүс биэрэгэр алта нуучча бааһынайдары Саха сиригэр

Г.П.Башарин төрөөбүтэ 90 сылын көрсө

"ЧУРАПЧЫЛАР – БУРДУГУ ҮҮННЭРЭЭЧЧИЛЭР" ДИЭН АЛБАН ААПТЫН ЭРГИТИЭБИК

аан-бастаан бурдук ыһымын саҥалаабыттар. Онтон 1678-1698 сс. Аммага саҥа сүрэхтэммит 16 саха дьонно сахатан аан бастааһын бурдугу ыһыттар. Бийиги улуустугар дьыала хайдах саҥалааһын туһунан быктаран аһардаха, 1781 с. Боотурускай улуус Боулугун олохтоохторо 30 буут дьэһимизини, 5 буут дьаарысаны ыһыттар. 1800 с. улуусту 5 нэһилиэтин сорох ыаллара, Амма Солободатыттан чугас олорончулар бурдугу ыһыттар. 1838 с. 8 нэһилиэккэ 150 буут дьэһимизини ыһан 730 буут кэригэ үүнүү ыһыттар. Бу көмтөн ылаа бары нэһилиэккэргэ бурдугу ыһымын дьарыктанан барбыттар. (көр: үһсү ааттаммыт үлэ 1-кы тома, 174-175 стр.). Улуус олохтоохторо бу саҥа дьарыкка олус кыһанан туран ыһыттарын чинчийээчилэр суруйбуттара баар. Тусх да көлөтө, анал туттар тэрилэ суох дьадаҥы сахалар тиири күүдэһинэн хотонноох балаһаннарын үрдүн даһын тизэрин ыһымын бурдугу ыһан хастымы да буугу ыһалара үһү.

1850 с. Боотурускай улуус 31 нэһилиэгэ төһө бурдугу ыһыттарын түмүктээн кэпсими. 4313 буут бурдугу, ол иһигэр 25 буут салиэһинэйи, 4706 буут дьэһимизини ыһыттар. Түөрт нэһилиэк — Эмис, Алдан, 2-с, 4-с Дьохсоҕоннор туту да ыһаахтар. 13 нэһилиэк ыһыттарыттан кыратык чорбойору ыһыттар, оттон 3-с Боулугу, 3-с Дьохсоҕоннор ыһытта-

рыттан иккис буугу ыһыттар. 1860 сылга хамсааһын тахсыбыт: ыһыларын түөрт төгүл кэргэтэн 16834 буугу ыһыттар, үүнүүлэргэ үс төгүл улааппыт — 51451 буугу ыһыттар. Бу иһинэ 1852 с. 6042 буут 30 муунтаны ыһан 8477 буут 20 муунтаны ыһан уобалас коллегиятын регистраторы Казницкайтан "Боотурускай улуус более других занимается хлебопашеством" диэн хайдаммыттар. 1900 с. 10518 буугу ыһан 21357 буугу ыһыттар, 1917 с. урукку Боотурускай үс улуутугар Таатта, Чурапчы, Амма холбоон 113650 буугу ыһыттар.

Революция иһинэ Саха сирин үрдүкөн ыһымы 16 тыһ. гектар, 1928 с. Саха АССР-га 26 тыһ., 1932 с. — 69 тыһ., 1936 с. — 89 тыһ. буолбут. Онон, 1913 сылы килэри тэҥнээтэххэ, ыһымы сирэ икки төгүл улааппыт.

Ити 1934, 1935, 1936 сылларга — үрдүк үүнүү сылларыгар колхозтаахтарга биэр калыһун күнүгэр дохоту быһытынан бэриллибит бурдук 2,5-7,5-9,5 кг буолбут. Бу сылларга Чурапчыттан бахсылар "бурдуктаах бахсылар" ааттарын сүкпүттэр. Үрдүк солоһун сиргэ үксүн салиэһинэйи үүннэрэн куоракка кылларан харчы оҥорон, бастаан иһтэнэр массовый аһаарыгар, сэллээтэрдэммиттэр, киллэби аһаабыттар.

Оройуонуга Аба дойдуну көмүскүү сэринитин иһинэ уонна сэрим сылларыгар бурдугу үүннэрим манньк эбит:

Үс хос мэгэһик — сут-кураан, сарин уонна хоту көһөрүлүү алдьархайыгар түбөспүт Чурапчы дьонно сирин оҥостон бурдугу уонна атын да оҥоруот астарын үүннөрүлэрин мөлүөтүлөхтөрө. 2 тыһ. тахса саринга барбыт ыһааттар, саамай кыйар-хотор эр дьону солбуйан хаалбыт оҥолор, дьахталлар, кырдыаастар бэйэлэрин харыстаммат үлэлэринэн ыһымы иһин кыччатыхтаабыр кэргэтэн эрдээтих туруулаһан үлэлээбиттэрэ.

Бу саҥааһы бурдугу үүннэримгэ ситиһилибит кирбиһи ыһаахтыг билигин ыраах. Ону мантан көрөбүт:

Калин биэс сылларга:	1997	1998	1999	2000	2001
Бурдук ыһылына (т).	2037	2062	2507	2944	2762
Хомуйулуна (т)	2899	577	2292	2558	1350
Хортуоллук спордулуна (г)	88	107	112	118	108
Хомуйулуна (г)	818	354	750	586	552
Атын оҥоруот культурата (г)	10	5	7	16	20
Үүнүү, аһаас сиргэ (т)	143	56	50	122	13
Үүнүү, сабылалар сиргэ (т)	144	160	124	119	169

Улуу биэр дойдубааһыт кэриэтин төрөөбүт улуунун бурдугу үүннэрээчилэрэ чачы ыһымын улахан хамсааһын таһыста диэби туттунабын. Киһи сир бурдугун үүннэримкэ дьарыктанар хаһаайыстыбалары бүтүннүлэрин хабаан, интеллигенцияны тардан сирин оҥорууга, сүөһү иһититигэр, аһыга-эрпээгэ, дьэ кэргэн экономикалар программалары оҥорууга үлэлэһэн, улуус бурдугу үүннэрээчилэрин хам-

сааһын тэрийээхтэ. Ол үлэни, тусх-ханнык иһинэ, оҥоруот, дьэ кэргэн саҥалаан, компьютер көмөтүнэн олоҕу-дьаһаҥы сайыннарыны тус бэйэ экокультураһын, чабдик олоҕу сайыннарыма туттуоха.

Төрөөбүт Сахаһын сиригэр 17-с үйөттөн 1917 сылга диэри сир оҥоруутун кээҥик хабаан үөрөтүгүн түмүгэр Г.П.Башарин аан дойдуну наукаһыгар "географической пессимизм" уонна "географической оптимизм" диэн саҥа өйдөбүлү киллэрбитэ. Аан бастаан чымаан тымныы айылбалаах Саха сиригэр бурдук, хортуоллук уонна да атын оҥоруот аһын атын

Хатылы, Одьулуун бааһыналарга үксүлэрэ эр-бэйинэн бүрүлүн, Н.А. Некрасов "Быһылыбатах бааһынаһын" санатан, "Бу буолан турарбытын иһиттэрибит

убайыныын учуутал Петр Максимовичтын күлгэ 30-ча суотайы сирлэһэн быһан, күнүгэ 5-6 үлэ күнүн аахсыбылыт. Кыра сылдьан таайдарбар Ойуун уһун Кулаковскайдарыгар үктээһин мээлиһини көрөр эһим. Онугу Чурапчы Сыллар И.И. Сивцев-Мыттыкы уонна С.Дьяков бэйэлэрэ көмөлөһөн оҥостубуттар эбит, Одьулуунга уонна Кытаанаха эмиз баар үһү. Сарин кэнигитэн Мырылаа Куонаан Уус 3-4 сылгыны хааһытан күнүгэ 30-ча буугу мээкээһин оҥоруу мээлиһини оҥорбутун уолуттан Ефрем Кононович Федоровтан иһиттэ. Биэр тааһа метр курдук диаметраа эбитэ үһү.

Хатылы, Одьулуун бааһыналарга үксүлэрэ эр-бэйинэн бүрүлүн, Н.А. Некрасов "Быһылыбатах бааһынаһын" санатан, "Бу буолан турарбытын иһиттэрибит

аахайбаттар" диэн үгсэргээх курдуктарын киһи курутуула көрөр. Бүтүн оҥоруутун күн туттар улуу биэр дойдубааһыт Г.П.Башарин хаарынаах кэриэтин умууһуоҕун, өбүтэлэрибит барыһааттар хара көлөһүннэрин тоҥон бурдугу үүннэрбит үтүө үгэстэрин өөрүтүбүт.

Р.М. САВВИН,
РФ үөрэҕиритин туйгуна,
улуус бочуоттаах
гражданина.

Специалист трибунага

БИЛИҢГИТТЭН ЫЛСЫБЫТЫНАН БАРЫАБЫН

Киһи олоһун уйгута, доруобуһа иһэр ууттан улахан тутулуутаах. Дьон-норуот мээһэ уу-олох төрдө диэн эппэттэр.

Бийиги улуустугар уунан "Мелиоратор" ГУП дьарыктанар. Улууска тутулар бары гидротехнической быһыттары көрүүн-харайыһан, сир оҥорууларын, сирин нулуотунун дьарыктанар тэригэ. Калин сылларга Таатта уутун Чурапчы күөлүгэр киллэрин, Лена-Муру, Лена-Туора Күөл водоемдарга үлэлэстэ.

Ууну олохсугуу болтурустарынан дьарыктаммыт улуусту ытыктыр дьон Д. П. Лазарев, П. Т. Аржаков Чурапчы күөлүн сабардамын улаатыннарыма улахан болгомотолорун уураллара. Чурапчы күөлүн регуляторын Улуу Сыһыга оҥорон Чурапчы, Ийигиттэ, Диппээххэ күөлүгэр холбуурга эталлара.

Чурапчы күөлүгэр "Якуттипроводхоз" бырайыактыр институт этин киллэриминэн тиири-бетон шлюз-регуляторы Харылааһыннан 1980-1985 с.с. тутан бүтэрэн үлэһэ киллэрбиппит. 1995 сыллааха Таатта үрэх уутун Чурапчы күөлүгэр түһэрибиппит. Харылаах шлюз-регуляторун боруогу үрдүгүн Д. П. Лазарев, П. Т. Аржаков намыһах диэннэр үрдэтээрэгэ туруорсан хаһаанка бэрт элбэх ыстатыйалары суруйан таһаартарбытара. Ити кэмгэ күөл уутун таһымын намыһатар туһунан ким да суруйбат ээ. 1988 сыллааха бетоннай быһыт таһымын 60 см үрдэттибиппит.

1980 сыллаахха кэлэн барбыт улахан уу Чурапчы күөлүн биэрэгин улаханньык алдьатан инженер-оҥоруула диэн өттүгэр элбэх аллалары, ханаллары суруйан үксээтти. Итиннэ өрөмүһүнүргэ бырайыак оҥотторон баран үбө кыйан көрүлүбүккэ күтүүннээх үлэ ыһылыбатаа. Бийиги Чурапчы күөлүн биэрэгэ улаханньык суураллан, алдьанан эрэр, оһон 60 см үрдэтигин ыһан кэбиһин, күөл уутун барытын да түһэрэн кэбиһэн баран биэрэгин бөдөрөгүтү үлэтин ыһааһыг диэн ыстатыйалар хаһаакка тахсыталаһалар, кэпсэтигэ турдулар. Бу болтуруоска аналаах "тепрук оһуос" ыһыһына. Иһинэ дьүлүлэһин түмүгэр оҥоруллубуту алдьатар сыһаанан

ааһылыбыта.

Күөл уутун ыһыма улахан уустук болтуруос. Сатаммытаа таатталар Кыһы күөлүн куотарбыттарын курдук куоттаран даһаны кэбиһилиһин сөп. Билигин сүөһү уулаһыһыттан, уу баһар массовыйнарынэн бастаран туһаны түмүгэр күөл уутун таһыма 30 см түһөн турар. Өссө да салгыны ууну туһаныһыт турдаа. Онон аһыах сантиметры намыһатары тиири-бетоннай быһыты элбэх үбү-харчыны күтөн туран алдьатар сыһаа быһымы буолуок ээ. Аны сайын уу кэлэтигэр эбэбит уута бэйэтэ даһаны намыһыра буолуо. Өссө иннибитигэр хайдах күннэр-дьыллар үккэллэрэ билибит.

Мин санаабар, биэрэгэ бөдөрөгүтү үлэтин, бастаан туран, инженер-оҥоруула сүөһү уулуур сирдэрин 2-3 сиринэн сыһыныһа ыһаа намыһатар буор, гравий күтөн оҥорууттан саҥалааха сөп.

Иһиннэн, 1980 сылга тахсыбыт улахан аллалары тэригээрэгэ үлэлэһэн биэрэн көмтөрөр, биэрэгин көннөрөр болтуруоһу быһаарыаха.

Уотунан, үрдүк эмпэрлээх сирдэри намыһатар буору, атын да матырыйаллары куотуруу. Кыахтаах тэригээрэгэ, холобуур, ДЭС сааһа туруоран, бэрэбинээһэн, буорунан, гравийынан даһаны бөдөрөгүтүгэр сөп.

Төрүтүгүнэн, үчүгэйдик оҥоруллубут аллаларга, тоҥоһоох сирдэргэ мас оҥоруутун саҥалааһын. Бу үлэһэ оҥоруула оҥолорун, студенинары, улуус олохтоохторун тардыаһын.

Алтыһыһа, гимназия таһыгар, оһон да атын тоҥоһоох сирдэргэ булдуһурууна хастаран сүөһү уулуур көлүһүннэрин оҥоруоха.

Сэттигинэн, Куоһа үрэхин диригээрэгэ "Дреглайн" экскаваторы була саһааһа наада. Итинник экскаватор уулаах да үрэх диригээрэгэ, хэнтэтэр кыахтаах.

Оһон үлэһэтэн үбүлээһини туруорсууну тохтолоһо эрэр үтүө дьыалаларга киллэрэн, тэрийэн улуус иһинэн хамсааһыны таһааран, үлөни саҥалааха наада.

Үл-харчы көһүннэһинэ Куоһа үрэхин сүһүнүн улаһытан, диригээрэгэ, туора таһааран сүөһү уулуур сирдэрин оҥоруоһа уонна уу таһымын тутар боростуой таас перепадтары оҥоруоһа.

Кыһаһыны эһиһинэн тэлбит, суту-курааны билбит Чурапчы дьонно-сэргэтэ бу үлэһэтэн туора туруулаһа сүөһү дьон эрэһин.

В. МАКАРОВ,
инженер-гидротехник.

Демография

УУҢУУ-ТЭНИЙЭ, УДЬУОРБУТУН ЭЛБЭТЭ ТУРУОХПУТ ДУО?

Аһаан өттүнэн элбээһин — саҥа омука тыһы болтуруос. Ол хас биэр-диги дьэ кэргэн турууттан тутулуутаах. Оҥолорбут улаатан, састарын ситэн, хаһылаахтарын буулан ыһаа буолуулар-ууһаһын төрдө. Айылга биэримтинэн оҥо төрөөһү омукут аһаанньы элбэтэр. Хас биэрди ыһаа үрдэ биллибэт үөрүү, дьол буолар. Оттон састарыт да киһи айылга сокуонун быһыһыһа "эһааа дойдуга" барыта тустааха сир-биэр улуу куруһаан. Ити барыта төһө да хас биэрди ыһаа, дьэ кэргэнгэ буоллар общество бүтүнүн, чөлү нэһилиһинэ олоһун-дьаһаһын, сирин-майгытын турууттан тутулуутаах. Ол да иһин былааска тахсыбыт саһаа хайаан да демографическай балаһыһыһы туһаарыга туһаһыһыбыт политикаһы тутулар.

Саха Республикатын бастаах Президеһ М. Е. Николаев эдэр ыһаа уонна оҥо төрөөһүнүн өйөһ кээкэ Ыһаахтары таһаарыта демографическай балаһыһыһы хайаан да сыйыа көннөрүгүтэр эрэл баар.

Хомойуох иһин, билигин манна туһуу өттүгэр хамсааһын көстүбэт. Ол курдук, 2000 сылы кытары тэҥнээтэххэ, 2001 сыллааха республикага төрөөһүнүгэ ханнык эмэ эбилли (13147-тэн 13312-гэ диэри) баар эбит буоллаһына, бийиги улууска 46-нан аһыах оҥо төрөөтө (туһаһыһын 382 уонна 336). Саҥа ыһаа буолуу республикага 25,3 улууска 36,5 бырыһыан эбиллиһ. 2000 сылга 123 сыйыһа буол-

бут буоллаһына, аһыһыт сыллааһа 168 саҥа ыһаа үөскэттэ. Үөрүлээһэ баар ыһаа туруга бөдөрөгөн, араһымы аһыһаа (туһаһыһын 46 уонна 33).

Республика үрдүнэн өлүү элбиги туһа (4, 4 бырыһыһыһын) киһини дьык-синнэрэр. Оттон улуустугар эбилли 23,5 бырыһыһын. Ол эбэтэр 2000 сылга 170 киһиһиги сутарбит буоллаһыһына, аһыһыт сыллааһа 210 киһи өллө. Ити иһиттэн 7 биэр саһын туһаа илик оҥо (2000 сыллааһа эмиз иһичэ ээ). Ордук хомойулоһо дэһтэн-оһолтон өлүү-сүтүү элбиги туһаа буолар. Республикага аһыһыт сыллааһа эрдэ-тээһиһаар 4,6 бырыһыһын элбэх киһи иһиник суоруа суолламмыт буоллаһына, улууска 47,5 бырыһыһыһын элбэх. Абсолютнай сыһыһыһыһын, туһааһын 40 уонна 59, үккэ күөһиһаар күннэригэр, үлэ үһүгэр сыһыһаар эдэр дьоннорбут. Сүрэх-тымьар марьыһаа калин кэмгэ пенсияһа таһаа илик эдэр-чи дьону "оһорор" түбөһаһаар элбээтэ.

Оһон улуус дьаһалтатын таһыһыһын манна сыйыһыһыһын бары ведомстволары, нэһиликтер дьаһалталарын түмэн үөскээбит балаһыһыһыһын ыһыһын дьүлүлээһэр, Президент Ыһаахтарын, чөл олох концепцияһын олоһо киллэриһэ чөлү дьаһаллары торумнуур кэм кэллэ быһыһаах.

А. ПЕРМЯКОВ,
физико-рефлексотерапевт
врач.

2001 СЫЛ ТҮМҮКТЭРЭ

(Улуус социальной-экономической балаһыанһыа)

2001 сыл түмүгүнэн улуус үрдүнэн табаары уонна өгөнү оҥоруу (бааһынай хаһаайыстыбалары уонна чааһынай предпринимателлэри киллэрбэккэ туран) 276,6 мөл. солк. тэҥнэстэ, ол иһиттэн төлөбүрдээх өгөнү оҥоруу 109,9 мөл. солк. тийдэ. Бу иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ, бородууксуйаны уонна төлөбүрдээх өгөнү оҥоруу уопсайа 33,4 % улаатта, оттон аҥардас төлөбүрдээх өгөнү ылан көрдөххө, иннинээҕи сылтан улааты 26,5 % тэҥнэстэ. Норуот хаһаайыстыбатын биридди салаатынан араардахха, промышленноска 10,1 мөл. солк. эбэтэр улуус үрдүнэн уопсай оҥорон таһаарыттан 3,6 %, т.я. хаһаайыстыбатыгар 79,8 мөл. солк. (28,9 %), тутууга 39,2 мөл. солк. (14,2 %), эргизингэ 50,6 мөл. солк. (18,2 %), сибээскэ 11,3 мөл. солк. (4,1 %), дьыа-уот, коммунальнай хаһаайыстыбага 74,9 мөл. солк. (27,1 %), бюджетнай тэрилтэлэргэ 4,3 мөл. солк. (1,6 %), мантан ураты тэрилтэлэргэ 6,4 мөл. солк. (2,2 %).

Бородууксуйаны уонна төлөбүрдээх өгөнү оҥоруу бары салааларга, тутууган уратыларга, иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ улаатта.

ТҮЯ ХАҤААЙЫСТЫБАТА

Улуус үрдүнэн ааспыт сылга сааскы ыһы, сир илэр-дэһини киллэрбэккэ туран, 3025 г ытыллыбыта. Итинтэн туораахха культура ыһыта 91,3 % ылар. Оборуот аһа 19,7 г, хортуппуй 108,4 г олордолуна. Сааскы ыһы уопсай иэни-тэн т.я. хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ 9,8 % (298 г), бааһынай хаһаайыстыбалар 43 % (1300 г), көмөлтө хаһаайыстыбалар 39,4 % (1191 г), нэһилиэнньэтэ 7,8 % (236 г) ыһыны ыттылар. Бу иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ уопсай ыһы иэнэ 259 г ачаата. Ол иһиттэн туораахха культура иэнэ 182 г, хортуппуй иэнэ 9,2 г ачаата, оборуот аһын олордугу иэнэ 3,7 г улаатта.

Күтүктү үүнүү хомуурун түмүгүнэн туораахха культурага ыһылыбыт иэн 85 % хомуллан, валовойунан 1350,2 тонна бурдук үүнүтэ ыһыллына. Хортуппуй 522 тонна, оборуот аһа (аһаҕас гүлүк) 133 тонна хомуйулуна. 338 г туораахха, 75 г кормовой культуралар үүнүүлэрэ мөлтөбүнэн сүөһү мөччир-дэнэр түбэлтэллэр.

Сыл түмүгүнэн улуус үрдүнэн бас билии бары көрүгүнүн киллэрэн туран 34612 центнер от оттонон, иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ 92 %-га тэҥнэстэ. 2002 сыл тохсунуу 1 күнүн туругунан улуус үрдүнэн 25913 ынах сүөһү, ол иһиттэн 9436 ынар ынах, 3412 сибиинньа, 1196 сылгы кыстатыллан турар. Иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ, ынах сүөһү ахсаа-на 4,6 %, сибиинньа ынах 8,3 %, сылгы 5,6 % улаатта, оттон си-биинньа ахсаана 13,8 % ачаата. 1999, 2000, 2001 с.с. арҕалан түгэтиллибит табаарынай кредити төлөөһүнгэ нэһилиэнньэ тохсунуу 1 күнүн туругунан 2,6 мөл. солк. суумалаах сибиинньа оботун, куурусса, хаас, комбикорм уонна зернофураж сыана-ларын ситэ төлүү илик.

Улуус үрдүнэн валовойунан хаһаайыстыбалар бары көрүгүнүн киллэрэн туран 10875 тонна үтү ыанна, ол иһиттэн чааһынай хаһаайыстыбалар ыбыт үтүтэрэ 73,8 %, бааһынай хаһаайыстыбаларга 24 % ылар. Эти оҥоруу 2353 тоннага тийи-эн, иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ 96,7 % -га тэҥнэстэ. Эт оҥорутугар нэһилиэнньэ 69 %, бааһынай хаһаайыстыбала-ра 29,5 % ыдаллар.

Соботуопкалыыр тэрилтэлэргэ 792 тонна эт туттарылынна. Квитанциялааһыт эт 53 %-на "Чурапчы" ТХПК иһинэн ааста. Үтү туттарыы 6436 т тийдэ, иннинээҕи сылтан 6,1 төгүл ула-атта.

Т.я. хаһаайыстыбатын тэрилтэлэргэ (хааччылар тэрилтэлэ-ри киллэрэн туран) 2001 сылга 79,8 мөл. солк. суумалаах бо-родууксуйаны уонна өгөнү оҥордулар, иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ, 1,8 төгүл улаатта. Итинтэн "Чурапчы" производ-ственной кооператив оҥорбут бородууксуйа 81,8 % ылар.

Кооператив быйыл 71,2 тонна халбаһы (2,6 төгүл), 532,7 тонна үтү бородууксуйатын (5,3 төгүл), 265,7 тонна ынах арытын (2,1 төгүл), 417,7 тонна эти (1,7 төгүл) оҥорон, быраһыанга көстөрүн курдук, бары көрүгүнэргэ оҥорон таһаарыны улаа-тыннарда.

Быйдаагы орто хамнас т.я. хаһаайыстыбатын салаатыгар сыл түмүгүнэн 1973,0 солк. тэҥнэһэн, ааспыт сыл туһааннаах кэммитэн 12,5 % улаатта. Хамнаска иэс тохсунуу 1 күнүн туру-гунан 856,3 т.я. солк. тэҥнэһэн, иннинээҕи сылтан 28,7 % ач-чаата, бири киниэхэ тиксэр хамнас иэнэ 2183,7 солк. буолла.

Сыл түмүгүнэн дебиторскай иэс 15,4 мөл. солк., кредитор-скай иэс 18,6 мөл. солк. тэҥнэһэн, төнөрүлүүхтээх иэс ылыллыахха иэнэ 3,2 мөл. солк. сабырыйда.

Т.я. хаһаайыстыбатын салаатыгар "Мындабайы", "Чыап-пара" кооперативтар, "Агро-МТС" ХЭО, "Чурапчы" ПТК, "Чу-рапчы" МТС МУП, "Мелиоратор" ГУП, ветстанция, "Сахабулт" концерн предприятияти киирэллэр.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Улууска промышленнай тэрилтэлэринэн "Чурапчы-лес", маһы таҥастыыр комбинат, алмааһы кырылыыр завод буо-лаллар. "Коммунальник" ДП үлэтин тохтоото.

Промышленнай тэрилтэлэргэ сыл устата 1,1 мөл. солк. су-умалаах бородууксуйа уонна өгө оҥоруллан, иннинээҕи сыл-тан 6,8 төгүл улаатта. Манна "Чурапчы-лес", алмааһы кыры-лыыр завод уонна "Коммунальник" ДП быйыл саҥа үлэлээн-нэр, ааспыт сыллаагы көрдөрүү эмискэ үрдээһинигэр тийэртэ. Дьыалабыай маһы бэлэмнээһин 13,4 т.я. кубометрга тийдэ, 389,2 т.я. солк. суумалаах мизбол оҥорулунна. Мизболи оҥоруу иннинээҕи сыллаагы 1,6 төгүл улаатта.

Быйдаагы орто хамнас сыл түмүгүнэн 1797 солк. тийэн, 47,8 % эбилинэ. Хамнас төлөбүргүр иэс 5741 т.я. солк. бу-олан, иннинээҕи сылтан 33 % улаатта. Бири үлэниэхэ тиксэр иэс 16685 солк.

Бу салаага киирэр тэрилтэлэр уопсай дебиторскай иэстэ-рэ 492 т.я. солк., кредиторскай иэстэрэ 918 т.я. солк. тэҥнэһэн, бизэрэ иэстэрэ ылар иэстэрин 186,6 т.я. солк. аһара барда.

ТУТУУ

Сыл устата тутар-тангар тэрилтэлэр 32,9 мөл. солк. суума-лаах бадарээттэлэр үлэлэри толордулар. Бородууксуйаны уон-на өгөнү оҥоруу 39,2 мөл. солк. тэҥнэһэн, иннинээҕи сылтан 4,5 % ачаата. Ити иһиттэн төлөбүрдээх өгөнү оҥоруу 3 мөл. солк. тийэн, 4,7 % улаатта. Быйдаагы орто хамнас 4357,6 солк., иннинээҕи сылтан 1,7 төгүл улаатта. Хамнаска иэс 3,4 мөл. солк. тийэн, ааспыт сыллаагы 37,1 % ачаата. Тутуу тэ-рилтэлэрин дебиторскай иэстэрэ 3,2 мөл. солк., кредиторскай иэстэрэ 10,3 мөл. солк. тийдэ.

"Мин Сахаҥ сирэ - XXI үйэ" хамсааһын суньунэн 80 дьаһал толоруллан, соруудах 100 % туолла. Толоруллубут үлэ уопсай суумата 27,6 мөл. солк. тэҥнэстэ, ити иһиттэн 27,1 мөл. солк. суумалаах 53 объект үлэҕэ киирдэ.

ЭРГИЗЭН

Ааспыт 2001 сылга табаар эргирэ 206,9 мөл. солк. тэҥнэһэн, иннинээҕи сылтан 28,7 % улаатта. Ити иһиттэн т.я. хаһаайыстыбатыгар 7,6 мөл. солк., уопсай табаар эргириттэн 3,7 % ылар, сибээскэ 1,3 мөл. солк. (0,6 %), тутууга 0,3 мөл. солк. (0,1 %), эргизингэ 98,2 мөл. солк. (47,5 %) табаар эрги-рин оҥордулар. Иннинээҕи сылтан табаар эргирэ 28,7 % улаатта. Нэһилиэнньэ бири кинигитигэр тиксэринэн 10609 солк. суумалаах аты-тутуу тэриллэн, 2000 сылаахтан 28,0 % ула-атта. Эргизэн бары тэрилтэлэрэ иннинээҕи сылтан табаар эрги-

СОЦИАЛЬНАЯЙ ЭЙГЭ

Нэһилиэнньэҕэ өгөнү оҥоруу 30,9 мөл. солк. буолан, 2000 сылтан 24 % улаатта. Өгөнү оҥорууну биридди көрүгүнүнэн ылан көрдөххө, олох-дьаһах өгөлөрүгэр 1,3 мөл. солк., пасса-жирдары таһыга 0,5 мөл. солк. (предпринимателлэри кил-лэрбэккэ туран), сибээскэ 8,0 мөл. солк., коммунальнай өгөлөргө 6,6 мөл. солк., ветеринарнай сулууспа өгөлөрүгэр 0,4 мөл. солк., культурага 0,7 мөл. солк., мантан ураты өгөлөргө 11,2 мөл. солк. суумалаах оҥорулунна. Быйылгы дьыл тохсунуу 1 күнүн туругунан төлөнө илик хамнаска иэс улуус үрдүнэн 10,8 мөл. солк. тийэн, бири үлэниэхэ төлөнө илик иэс 6889 солк. буолла. Хамнаһын 1572 үлэһит ситэ ыла илик, ити үлэһит уопсай ахсаанын 27 %-гар тэҥнэһэр.

Иннинээҕи сылы кытта тэҥнээтэххэ, төлөбүрдээх өгөлөр тарифтара дьыэтээҕи телефонга 7,9 %, телеграммага (15 тылга) 58,2 %, А-76 бензингэ 8,2 %, А-93 бензингэ 15 %, электроэнергияга 13,3 %, телевизор өрөмүөнүгэр 50 %, была-ачыйа тигитигэр 81,8 %, бүрүүкэҕэ 2,9 төгүл, сон тигитигэр 4,2 % улааттылар.

Сыана аһылык сүрүн көрүгүнүнэргэ иннинээҕи сыл туһаан-наах кэмминээҕэр ынах этигэр 27,3 %, халбаһы араас көрүгүнэ-ригэр 6,4-10,5 %, ынах арытыгар 13,3 %, үнээһи арытыгар 21,1 %, маргаринга 6,7 %, сүөгэйгэ 16,7 %, куурусса сыммы-тыгар (10 үст.) 20 %, килиэпкэ 26,4 %, хортуппуйга 42,9 %, хаппыстага 10 %, водкага 13,7 % улаатта.

БИЗЭРЭПСКЭ БЭЛЭМНЭНИИ

2002 сылга Россия үрдүнэн ытыллар бизэрэпскэ бастагы бэлэмнэни үлэлэрэ ытыллан, бийиги улууска ыам ыйгар түмүктэммиттэрэ. Ол курдук, Чурапчы салиэнньэтигар улуус-салар ааттанан, дьылар нүөмүрдэнэн тураллар.

Ааспыт сыл бас ыйыттан бэлэмнэни үлэ иккис эппиэттээх түтүмүгүн үлэҕэ саҕаламмыта, ол эбэтэр улууска баар дьыа ах-саанын аабыы, онно төһө кини олооро учуоттаныахтааҕа. Бу үлэни ытыыга нэһиликтэр ахсын 1-2-лии, Чурапчы сали-энньэтигар 5 учуоттуттар (сметчиктар) ананан үлэлэстилэр. Ол түмүгэр улууска 6845 тутуу объекта баарыттан 6092 олоор дьыа 19 т.я. таһа кини баара бэлэктэннэ. Бу үлэни ордук үчүгэйдик Болтоҕо, Хайахсыт, Чахыр, Төлөй, Хоптобо нэһили-ктэрэ ыттылар. Бу үлэ сүрүн түмүгүнэн быйылгы дьыл ал-тынны ыйга буолаары туар нэһилиэнньэ бизэрэпигэр бийиги улуустуугар переплюной, регистраторскай участак-тар, бизэрэпни ытааччы учуоттуттар ахсааннара быһаарыл-лан, төһө ороскуот таһаахтааҕа аабылынна.

Ааспыт сылга нэһиликтэр дьаһалталарын специалистара хаһаайыстыбаннай кинигэлэри сөлкө толорууларыгар уонна нэһилиэнньэ ахсаанын чуолкайдьыга бэрэбизэргэ ытылын-на.

Ахсынын ыйтан буолаары туар бизэрэпскэ бэлэмнэни үлүс бүтэһиктээх түтүмүгэ саҕаламмыта. Манна нэһилиэнньэ-лээх пуулары учуоттуттарга олохтоммут ноборуускага сеп түбэһиннэрэн, хас биридди учуоттут кэрийэхтээх кварталла-рын (түөлбэлэрин) кыраныыскаларга чуолкайданна. Мантан ха-албыт кэмгэ сүрүн сорууган бизэрэпни ытыыга үлэһит бары кадрдары булуу, бизэрэпс илиистэрин хайдах толорууга үөрэтии, саҥа толоруллубут хаһаайыстыбаннай кинигэлэри бары нэһиликтэргэ бэрэбизэргэлээһин, ону таһынан атын тэ-рээһин үлэлэр ытыллыахтаахтар.

Улуус олохтоохторо, нэһилиэнньэ бизэрэпскэ социальнай-экономической өттүнэн хас бириддибитигэр сүктэн суолта-лаабынан, ману үрдүк хаачыстыбалаахтык ытарга куус-көмө буолаарытыгар эрэнибит.

В.Т.ПЕРМЯКОВ

улуустаагы статистика отделын кылаабынай специалиһа.

Ааспыт нэдиэлэҕэ Чыап-параҕа икки оскуола - Чыап-пара уонна Төлөй орто оскуола-ларын драматическай кол-лективтарын көрүү буолла.

Чыаппара орто оскуола-тын оболоро Эрилик Эристи-ин "Кэриэс туолуута" сэтэни-тан быһа тардан "Сэбиэт бы-лааһын туһугар" диэн туруо-рууну сценага таһаардылар. Ол оҕо харабынан, өйтөн су-руйуу оҥоро олоор оскуола үөрэнээччитин санаатынан оонньоон көрдөрүү буолан солуунук кэһинэ. Музыкаль-най кэргэтии таһан оҥорул-лубута айымны ис хоһооно

Оскуолалар драмколлективтарын көрүү

СЦЕНАҒА - ЧЫАППАРА, ТӨЛӨЙ ОБОЛОРО

арыллытыгар, оболор хол-кутук туттан-хаптан оонньоу-ларыгар, оруоллары арыл-ларыгар улахан көмөлөөх бу-олла. Ол түмүгэр Эрилик Эристиин бедон айымны-тыттан быһа тардыны оболор бэйэлэрин кыахтары-нан сүрдээхтик кыайа-хото-тутан оонньоотулар. Ордук үчүгэйдик Илья Гоголев (Кы-

ра Хабырыс,), Гая Лыткин (Мэхээлискэ), Коля Попов (нуучча офицера) оонньоон көрдөрдүлэр. Оболор оруу-ларга таба аттаһыллан туру-руллубуттар. Итэбэс быһыытынан арай ыйылы-быт ирдэбил биризмэтин ту-тустатахтарын этиэххэ сөп.

Төлөй оскуолатын оболо-ро Борис Павлов "Эн минигин

умнуума, Сэргэлээх" диэн студенческой олоһу көрдөрөр ис хоһоонноох айымнытын туруордулар. Аныгы ычат психологиятын таарыйар сүрдээх сытын ис хоһоонноох сценканы эдэр артистар таба өйдөөн, ыһынан туран оонньоотулар. Ордук Павел Александров (Хачыгыр), Илья Баишев (Тихон), Алена Хоюта-

нова (Тимир Маша). Ол эрээ-ри, туруоруу өттүнэн кэдиэн бизэрэп, көстүүлөр икки арды-лара ситимэ суох буолан, оонньоу чыаппаралартан на-мыһахтык сыаналанна. Бу ай-ымныны тохтоппохко, өссө сайыннаран, ситэрэн, чочуйан бизэрэпкэ, иитэр-үөрэтэр өттүнэн улахан суолталаах, үөрэнэр ычанаха суба буолар актуальнай темалаах айымны буолуо эбит.

Икки оскуола драматичес-кай коллективтарын көрө оло-рон, оболор бу жанрга тар-дыһыылара көхтөөбүтүн ас-гынан туран, драм-курулуус-

тар үлэлээтэхтэринэ үтүө түмүктээх буолсу диэн са-нааҕа кэлэбин.

Суба кэриэсэ этиэм этэ маньыгы: сценага айымны-ны аҥардас тыһынан эрэ ту-руоруу көрөөччүгэ тийимти-этэ суох буолар, айымны ис хоһоонун таба арыһыга сце-наны толору туһанан оонньоолууну сэргэ таҥас-сал, реквизииттери туттуу ула-хан оруулаахтарын учуотту-ур наада.

А.ТАРАБУКИНА,
Диригиэҕи народнай театр режиссера.

Редактор ПОПОВ Г.Г.
РЫСНЫГ: 678670, Чурапчы сэд
Кари Маркс уул, 26 "а".
ТЕЛЕФОНАРБЫГ:
гор - 41-332, отдалар - 41-265.
mail:kanaoloh@churap.sakharu